

**РОСЛИННИЦТВО ДЕКОРАТИВНИХ
КУЛЬТУР В УКРАЇНІ: ФАКТОРИ
РОЗВИТКУ ТА РИЗИКУ***В.М. Єжов**доктор технічних наук, академік НААН**Інститут садівництва НААН**вул. Садова, 23, с. Новосілки Києво-Святошинського р-ну Київської обл., 03027, Україна**e-mail: ezhov.valeriy@gmail.com*

Надійшла 27.08.2019

Мета. Моніторинг ринку декоративних рослин України, аналіз факторів впливу та визначення оптимальних шляхів його подальшого розвитку. **Методи.** Історико-науковий, проблемно-хронологічний, логічний, використано й проаналізовано матеріали статистичних спостережень і державного реєстру культурних рослин. **Результати.** Здійснено аналіз асортименту декоративних рослин вітчизняного виробництва, визначено його відповідність потребам сучасного ринку. Установлено, що в реєстрі рослин, дозволених для поширення в Україні, обмежена кількість квіткових культур, які заявлені 2-ма науковими установами. Визначено структуру ринку реалізації декоративних рослин, сформовано пропозиції щодо його оптимізації. Найбільшою проблемою у цьому аспекті є регулювання стихійного ринку продажу квітів. Проведено аналіз поточних цін на декоративні рослини на ринку України і за рубежом, визначено межі їх подальшого росту в нашій країні. Установлено, що по деяких групах культур їх ціна досягла рівня зарубіжних. Проаналізовано результати економічної діяльності секторів виробництва та реалізації декоративних рослин, зокрема баланс експорту-імпорту, гуртовий і роздрібний продаж, загальну ємність ринку. Відзначено відновлення експорту вироблених в Україні декоративних рослин, зниження витрат на їх імпорт, досягнення паритету між власною та імпортованою продукцією на ринку та деяке зростання його ємності. **Висновки.** Установлено позитивні фактори розвитку рослинництва декоративних культур — зміну форм власності, структуру виробництва, використання сучасних технологій, відновлення експорту, тенденцію до зростання обсягів продажу. Негативними факторами є від’ємний баланс експорту та імпорту, обмежена географія продажу і купівлі продукції, значні обсяги стихійної торгівлі, низька купівельна спроможність населення.

Ключові слова: квіткові рослини, декоративні кущі й дерева, виробництво, асортимент, реалізація, ціни, експорт та імпорт.

DOI: <https://doi.org/10.31073/agroviznyk201911-06>

Рослинництво декоративних культур нині є досить потужним економічним важелем багатьох країн світу: у 2012 р. загальний фінансовий підсумок цього сектору сільськогосподарства становив 47,5 млрд євро [1], при цьому вартість вирощених квітів

і горщиків рослин сягала 32 млрд; найпотужнішими учасниками ринку були країни ЄС — майже 11 млрд євро та Китай — 5,1, США — 4,4, Японія — 2,5 млрд та ін. [2]. Лідером серед європейських країн є Нідерланди з площею земель під

виробництвом декоративних культур 43,7 тис. га (21% від загальної у Європі) та фінансовим результатом лише від продажу декоративних бульб і цибулин понад 600 млн євро [3]. У 2014 р. країни ЄС експортували декоративні рослини на суму 1,9 млрд євро, водночас імпортували на суму 1,59 млрд. За наявною інформацією [4], середньостатистичний громадянин Німеччини щороку витрачає на зрізані квіти 51 євро, горщикові рослини — 35 євро, відповідно в Нідерландах ці показники становлять 34 і 56, Франції — 20 і 31, Польщі 4 і 10 євро.

Україна на цьому фоні виглядає значно слабше: так, у 2017 р. у нас вирощено основного експортного товару — троянд на зріз — близько 70,1 млн шт., тобто менше 2-х квіток на 1 українця; по експорту ми перебуваємо на 75-му місці у світі з часткою 0,02% від загального продажу декоративних рослин [5], а щороку витрати 1 жителя країни на зрізані квіти і горщикові культури становлять відповідно 3 і 4 євро [4]. За інформацією Косенка [6], у 2017 р. загальна площа земель під розсадництвом декоративних культур в Україні становила близько 3 тис. га, хоча кількість розсадників сягала 560, з них 320 — приватних, тобто середня площа 1 розсадника була лише близько 5 га. Така ситуація має цілком логічне пояснення, адже за 20 останніх років вітчизняне рослинництво декоративних культур пройшло нелегку трансформацію від пострадянських комунальних «зеленбудів» до сучасних, у більшості приватних господарств, які запозичили сучасні європейські технології і найчастіше — сорти рослин [7] та витримали 2 економічні кризи у 2008–2009 і 2014–2015 рр. [8]. Неабияким фактором стабільності підприємств у ці й подальші роки став також запозичений у західних сусідів досвід з маркетингової стратегії просування товару на ринок [9]. Результатом цих процесів став повністю змінений сектор аграрного виробництва, який останніми роками продемонстрував певні позитивні зрушення [10]. Подальший впевнений розвиток цього сектору потребує постійного моніторингу та аналізу факторів, що найбільше впливають на цей процес із подальшим напрацюванням стратегії розвитку.

Мета досліджень — моніторинг ринку декоративних рослин України, аналіз

факторів впливу та визначення оптимальних шляхів його подальшого розвитку.

Матеріали і методи досліджень. Застосовано історико-науковий, логічний, проблемно-хронологічний методи досліджень, використано й проаналізовано матеріали офіційних статистичних спостережень, державного реєстру рослин, придатних для поширення в Україні, інформацію із сайтів провідних компаній із вирощування декоративних рослин.

Результати досліджень. Одним із важливих факторів позитивного результату вирощування декоративних рослин, крім технології, є асортимент продукції. Дані моніторингу показали, що більшість вітчизняних підприємств із вирощування декоративних рослин не мають чіткої спеціалізації, перелік сортів і форм рослин, вирощуваних ними, становить 100–200 найменувань, переважно вони походять з-за кордону. Недостатня зацікавленість наших виробників результатами наукових розробок ботанічних садів, інститутів і вузів України має при цьому цілком логічне пояснення — достатньо звернутися до даних табл. 1, які свідчать, що наразі в Державному реєстрі сортів рослин, придатних для поширення в Україні, міститься усього 227 сортів 15-ти видів декоративних рослин, з яких 183 — квіткові трав'янисті і 44 — квіткові кущові. У реєстрі зовсім немає трав'янистих листяних культур, форм декоративних хвойних і листяних кущів, газонних трав тощо. Ще 2 важливі риси — домінування у реєстрі 2-х наукових установ-заявників і несистемна, на рівні 8%, наявність зарубіжних фірм. Отже, для поліпшення цієї негативної ситуації потрібне передусім істотне розширення установ, які займаються проблемою селекції декоративних рослин.

Наступним фактором, який значною мірою впливає на результати діяльності розсадників декоративних культур, є реалізація продукції. Слід зазначити, що нині у нас склалася багатоканальна система продажу декоративних рослин, у якій задіяно сучасні садові центри, супермаркети, невелику (переважно в столиці) кількість фірмових магазинів, спеціалізовані дрібні магазини, але є і вулична торгівля, на яку припадає до 50% продажу квітів на зріз. Садові центри зосереджені на продажу дерев і кущів

1. Декоративні рослини, внесені в Державний реєстр сортів, придатних для поширення в Україні

Групи та види рослин	Кількість сортів у реєстрі	Заявник
Квітучі кущові:		
рододендрон	15	Національний ботанічний сад імені М.М. Гришка НАН України
бузок звичайний	4	Національний ботанічний сад імені М.М. Гришка НАН України
троянда	24	Національний ботанічний сад імені М.М. Гришка НАН України, Нідерланди, Італія, Німеччина
Усього 5 видів	44	
Квіткові трав'янисті:		
жоржина	23	Національний ботанічний сад імені М.М. Гришка НАН України
калістефус китайський	27	Національний ботанічний сад імені М.М. Гришка НАН України, Інститут садівництва НААН
півонія	42	Національний ботанічний сад імені М.М. Гришка НАН України
хризантема	45	Національний ботанічний сад імені М.М. Гришка НАН України
лілійник	10	Національний ботанічний сад імені М.М. Гришка НАН України, Інститут садівництва НААН
гладіолус	15	Національний ботанічний сад імені М.М. Гришка НАН України, Інститут садівництва НААН
Усього 10 видів	183	

у відкритому ґрунті (до 80% від загального продажу в торговельній мережі) і горщикових рослин (близько 50%), тоді як спеціалізовані магазини — на продажу квітів на зріз і в невеликому обсязі — горщикових рослин. Частка продажу в супермаркетах украї низька, близько 5% від усієї реалізації в торговельній мережі, й істотного значення не має. Крім того, загальною практикою вітчизняних розсадників є продаж готової продукції «з поля» у контейнерах або з грудкою землі. У результаті значна частина продукції до торговельної мережі не надходить. Отже, система реалізації декоративних рослин в Україні хоча й склалася як сучасна, але потребує істотного коригування: поширення фірмових магазинів, посилення прямого зв'язку між виробництвом і садовими центрами, регулювання стихійної торгівлі.

Важливим фактором, що характеризує тенденції розвитку декоративних культур, є ціни на продукцію. У табл. 2 наведено дані щодо

динаміки цього показника в 2017–2019 рр. по деяких характерних культурах.

Упродовж останніх 3-х років вітчизняні розсадники значно підвищили ціни на більшість вирощуваних рослин, для продукції у відкритому ґрунті подекуди в 2–3 рази. Та головною тенденцією є те, що по продукції у контейнерах вітчизняні ціни, навіть перевищили зарубіжні, порівняно із сусідньою Угорщиною. І лише на продукцію у відкритому ґрунті по кількох культурах у наших виробників ще є резерв. Можна підсумувати, що подальше зростання цін на вітчизняну продукцію є недоцільним, оскільки за умов відкритого ринку її може замінити дешевша імпортна. Отже, вітчизняним виробникам слід шукати інші шляхи поліпшення фінансового стану за рахунок зниження собівартості, випуску нового асортименту тощо.

Ще одним вартим уваги фактором розвитку рослинництва декоративних культур є розподіл продажу продукції за областями (табл. 3).

2. Середні ціни розсадників декоративних культур на продукцію за роками, грн

Група рослин, квітів	Україна			Угорщина*	Україна			Угорщина*
	Відкритий ґрунт				Контейнери 2–3 л			
	2017	2018	2019	2018	2017	2018	2019	2018
Клен	230	470	490	1100	410	210	420	95
Ялина	200	260	620	820	110	240	220	200
Туя західна	220	440	420	140	110	105	175	90
Ялівець	340	310	380	440	110	145	155	140
Бузок	260	300	500	300	115	225	150	90
Хоста	32	43	90	–	55	90	65	115

*Курс євро — 29 грн.

Лідерами з продажу декоративних рослин в Україні є Київ та область — близько третини від загального. Це природно, адже тут зосереджена велика група розсадників і більші фінансові можливості населення. Від показників столиці значно відстають обласні центри з мільйонним населенням: Донецька (що зрозуміло), Харківська та Дніпропетровська. На цьому тлі позитивним є результат Одеської, Львівської областей, а також у 2019 р. — Вінницької, Запорізької, Івано-Франківської і, особливо Сумської. Можна констатувати, що в географічному сенсі маркетингова політика вітчизняних фірм є недосконалою, що стосується областей зі значним населенням.

Обов'язковим фактором, який характеризує тенденції розвитку секторів аграрного виробництва, є оцінка експорту та імпорту продукції. Для декоративних культур значним є те, що з 2016 р. після попередньої

кризи експорт відновився, хоча і в невеликих розмірах (табл. 4).

Основним предметом експорту є зріз троянд, які впродовж 3-х років постачали до Білорусі й Польщі, а також деревні декоративні рослини, що ввозили до країн СНД. Певної тенденції до зростання експорту поки що немає, швидше можна говорити про закріплення України серед експортерів декоративних рослин. Водночас негативним фактором є обмежена географія експорту. Подальше порівняння експорту та імпорту продукції Україною свідчить про значну від'ємність їх балансу на користь імпорту: лише квіткових рослин ввозиться до нас на 10,6–12,2 млн доларів США з тенденцією до росту, при цьому до 60% імпорту являють собою зрізані квіти, і половина з них — троянди. На цьому фоні дивним є експорт з України саме зрізу троянд. Це можна пояснити тим, що гуртова ціна зрізу троянд, увезених до нас із Екватору і Колумбії, за останні роки знизилася з 4,2 до 1,7 грн за одиницю. З такими цінами вітчизняне виробництво конкурувати просто не може.

3. Продаж квіткової продукції по регіонах України за роками, % від загального

Область	2013	2016	2018
Київ та область	27	34	37
Одеська	10	6	9
Дніпропетровська	8	8	7
Харківська	10	6	5
Донецька	13	5	3
Львівська	13	6	6
Інші	19	35	37*

*У тому числі Сумська — 5%, Вінницька, Запорізька та Івано-Франківська — по 3%.

4. Експорт декоративних рослин Україною за роками, тис. доларів США

Найменування товару	Вартість товару		
	2016	2017	2018
Кущі троянд	28,5	57,4	79,9
Зріз троянд	1167,0	864,3	834,4
Деревні декоративні	2085,0	2485,4	2228,1

5. Фінансові результати обігу квіткових рослин за роками

Фінансовий показник	Результат, млн грн		
	2016	2017	2018
Гуртовий продаж, усього:	732,0	691,3	763,3
у т.ч. кінцевому споживачеві	201,6	177,7	0
Роздрібний продаж, усього:	530,4	513,6	772,1
у т.ч. вітчизняна продукція	271,3	255,2	388,6
Вироблено вітчизняної продукції	474,4	432,9	512,6
Експорт	85,8	88,6	82,7
Залишки продукції на кінець року	116,4	89,1	130,4
Загальний об'єм ринку квітів	898,6	883,9	917,2

Загалом результати роботи підприємств з виробництва і продажу квіткових рослин

можна оцінити з допомогою даних табл. 5.

Загальний об'єм ринку квіткових рослин останніми роками стабілізувався на рівні близько 900 млн грн, причому в 2018 р. цей показник дещо збільшився на тлі зростання виробництва і роздрібного продажу квітів. Проте говорити про стійку тенденцію до поживлення виробництва і продажу цієї продукції поки що рано. Аналогічний аналіз виробництва і продажу деревних декоративних рослин, на жаль, провести неможливо, оскільки в Україні до цих пір окремої статистики по цій групі товарів немає. Єдина інформація про це містилася у виступі А. Зачинського [11] на Всеукраїнському форумі виробників посадкового матеріалу декоративних рослин. За його даними, обсяг реалізації деревних декоративних рослин відкритого ґрунту підприємствами-виробниками країни становив у 2012 р. 280, 2014 — близько 180 млн грн.

Висновки

Розвиток сучасного рослинництва декоративних культур в Україні зумовлюється низкою факторів позитивного і негативного змісту. До перших належать: зміна форми власності господарств, структуризація виробництва і перехід на сучасні технології, зменшення собівартості продукції, відновлення експорту, стабілізація після 2-х криз та деяке поживлення виробництва і продажу. Одночасно негативними факторами

є широке використання технології дорощування імпортованих саджанців, неналежний рівень спеціалізації виробництв, обмежений асортимент продукції на тлі недостатньої пропозиції з боку наукових установ. На ринку продукції негативними є від'ємний баланс експорту та імпорту, обмежена географія операцій, наявність стихійного ринку та недостатня купівельна спроможність населення.

Ежов В.Н.

Институт садоводства НААН, ул. Садовая, 23, с. Новоселки Киево-Святошинского р-на Киевской обл., 03027, Украина; e-mail ezhov.valeriy@gmail.com.

Растениеводство декоративных культур в Украине: факторы развития и риска

Цель. Мониторинг рынка декоративных растений Украины, анализ факторов влияния и определение оптимальных путей его дальнейшего развития. **Методы.** Историко-научный, проблемно-хронологический, логический, использованы и проанализированы материалы статистических наблюдений и государственного реестра культурных растений. **Результаты.** Проведен анализ ассортимента декоративных растений отечественного производства, определено его соответствие потребностям современного рынка. Показано, что в реестре растений, разрешенных для распространения в Украине,

ограниченное число цветочных культур, заявленных 2-мя научными учреждениями. Определена структура рынка реализации декоративных растений, выработаны предложения по его оптимизации. Наиболее острой проблемой в этом аспекте является регулирование стихийного рынка торговли цветами. Осуществлен анализ текущих цен на декоративные растения на рынке Украины и за рубежом, установлены пределы их дальнейшего роста в нашей стране. Показано, что по некоторым группам культур их цена достигла уровня зарубежных. Проанализированы результаты экономической деятельности секторов производства и реализации декоративных растений, в частности баланс экспорта и импорта, оптовая и розничная продажа, емкость рынка. Отмечено возобновление экспорта произведенных в Украине декоративных растений, снижение расходов на их импорт, установление паритета между отечественной и импортированной

продукцией на рынке и некоторое увеличение его емкости. **Выводы.** Определены положительные факторы развития растениеводства декоративных растений в Украине — смена формы собственности, структуризация производства, использование современных технологий, возобновление экспорта, тенденция к росту объемов производства. Негативными факторами являются отрицательный баланс экспорта и импорта, ограниченная география торговли, большие объемы стихийной торговли, недостаточная покупательская способность населения.

Ключевые слова: цветочные растения, декоративные кусты и деревья, производство, асортимент, реализация, цена, экспорт, импорт.

DOI: <https://doi.org/10.31073/agrovisnyk201911-06>

Ezhov V.

Institute of Horticulture of NAAS, 03027, Kyiv, 23 Sadova Str.; e-mail: ezhov.valeriy@gmail.com

Plant growing of ornamental crops in Ukraine: factors of development and risk

The purpose. Monitoring of market of ornamental plants of Ukraine, analysis of factors of influence and determination of optimum ways of its further development. **Methods.** Historical-scientific, problem-chronological, logical, materials of statistical observation and state catalogue of cultivated plants were used and analyzed. **Results.** Analysis of assortment of ornamental plants of domestic production was carried out, and its conformity to necessities of state-of-the-art

market was specified. It is shown that the catalogue of the plants allowed for spread in Ukraine includes restrained number of floral crops stated by 2 scientific institutes. Market organization of implementation of ornamental plants is specified, offers on its optimization are worked out. Most acute problem in this aspect is regulation of spontaneous market of trade by flowers. Analysis is carried out of current prices of ornamental plants in the market of Ukraine and abroad, and limits are set of their further increase in the state. It is shown that price on some groups of crops has reached the level usual for foreign ones. Results of economic activities of sectors of production and implementation of ornamental plants, in particular balance of export and import, wholesale and retail, market capacity are analyzed. Restoration of export of ornamental plants produced in Ukraine, decrease in expenditure on their import, installation of parity between domestic and imported products in the market and some increase of its capacity is registered. **Conclusions.** Positive factors of development of plant growing of ornamental plants in Ukraine — change of pattern of ownership, structuring of production, use of state-of-the-art techniques, restoration of export, trend to increase of production volumes are fixed. Negative factors are as follows: negative balance of export and import, restrained geography of trade, great volumes of spontaneous trade, insufficient consumer ability of population.

Keywords: floral plants, ornamental bushes and trees, production, assortment, implementation, price, export, import.

DOI: <https://doi.org/10.31073/agrovisnyk201911-06>

Бібліографія

1. Celik Y., Arisoy H. Comparative analysis of outdoor ornamental plants sector: a case study of Konya province, Turkey. *J. Horticulture Res.* 2013. V. 21. Is. 2. P. 5–16. <https://doi.org/10.2478/johr-2013-0016>
2. Vanderlest D., Zolichova L., Lariviere V. Life plants and production of floriculture sector in the EU. *Eurocomissie DG. Agriculture and rural development. Unit C2. Brussels, 2016.* 27 p.
3. Volckaert E., Gobin B. Ornamental plants and floriculture. *Soils, Plant crow and Crop production. Encyclopedia of Life support system (EOLSS). UNESCO-EOLSS sample chapters/C10/E1-05A-51 pdf.*
4. Бутко М.П., Соломаха І.В. Становлення вітчизняного ринку флористичної продукції в умовах євроінтеграції: монографія. Чернівці, ЧНТУ, 2017. 294 с.
5. Kleefmangroup. Ринок квітів та декоративних рослин в Україні. Скорочений звіт Посольству Нідерландів в Україні. 2019, 26 с.
6. Косенко Ю.І. Сучасний стан декоративного розсадництва України та перспективи його розвитку. *Науковий вісник НУБіП, серія Лісівництво та декоративне садівництво.* 2017. № 266. С. 170–177.
7. Ежов В.М., Рудник-Іващенко О.І., Шевель Л.О. Декоративне рослинництво в Україні: перспективи структуризації та сталого розвитку. *Вісник аграрної науки.* 2014. № 11. С. 16–21.
8. Ежов В.М., Литовченко О.П. Ринок декоративних рослин України в умовах сучасної економічної кризи. *Вісник аграрної науки.* 2016. № 12. С. 20–24. <https://doi.org/10.31073/agrovisnyk201612-04>
9. Черняєва А.Н. Методичні підходи до формування маркетингових програм просування квіткової продукції. *Вісник Хмельницького національного університету.* 2011. Т. 2. № 6. С. 124–127.
10. Ежов В.М., Піщенко О.В., Литовченко О.П. Технологічні та економічні чинники зростання вітчизняного виробництва декоративних культур. *Вісник аграрної науки.* 2017. № 10. С. 15–18.
11. Зачинський А. Ринок декоративного розсадництва України в найближчі 3–5 років: Форум Всеукраїнської асоціації виробників декоративних рослин. Київ, Пуца-Водиця, 5–6.12.2014. Опубл. 29.12.2014, YouTube.